

készítésére". Ennek ellenkezőjéről minden újságolvasó meggyőződhetett a napilapok, folyóiratok egyre részletesebb leírásaiból. A műhold-felvételek hasznosításáról 1976-ban hazánkban megjelent egyetemi tankönyvben ezt olvashatjuk: "... az 50 000-es és ennél nagyobb méretarányszámú térképezésre teljes értékűek". Nem titok ma már, hogy a műhold-felvételek lehetővé tették egy újnak mondható eljárást, az „évszaktérképezést” is. Bátran fogalmazhatunk úgy, hogy a műhold-felvételek térképi értéke — a szerző állításával szemben — felbecsülhetetlen. Ha figyelemmel kísérijük azt az 1971-es szovjet felmérést, mely szerint a Föld felszínének csupán 50%-áról vannak 1:25 000 méretarányú és csupán 80%-áról 1:1 000 000 méretarányú térképek, egyértelmű a műhold-felvételek szükségessége és értéke. A műhold-felvételek sokirányú felhasználhatóságát bizonyítja a földtani kutatásokban betöltött szerepük is, melyekre minden földi felmérésnél inkább alkalmasak.

Elgondolkodásra késztet azon megállapítás is, hogy a szovjet felderítő repülőgépek a Nagy Honvédő Háború éveiben

15 millió négyzetkilométernyi területet fényképeztek le 1:4 000, illetve 1:15 000 méretarányban. (Ez az adat 50%-kal meghaladja Európa 10 498 000 km²-t kitevő területét!)

A térképek iránti széles körű érdeklődés parancsolólag szabja meg a témakör kutatóinak, feldolgozóinak feladatát, az olvasók tudásszomjának kielégítését. A könyvben közölt lexikális adatok azonban számos esetben tévesek: Tóth Á. életét pl. 9 évvel rövidíti meg a szerző, Kánitz születési dátumát csaknem egy évtizeddel változtatja meg stb.

Sajnálatosan sok utalás található a bécsi hadilevélárt, a pannonhalmi apátság, de még a londoni korszakmúzeum fellelhető térképeire is, és annál kevesebb a hazai térképtárakra, pedig a könyvben említett térképek, vagy azok másolatainak igen jelentős száraléka, hazai térképtárakban is fellelhetők.

Csak dicsérni lehet az ilyen témájú könyvek megjelenetését, sajnálatos ugyanakkor, hogy az ismertetett könyv értékét csökkentik a benne fellelhető hibák, tévedések, elírások.

Csendes László

THEODOR KÖRNER

AUF VORPOSTEN. AUSGEWÄHLTE SCHRIFTEN 1928—1938*

(Europa Verlag, Wien, 1977. 300 o.)

Theodor Körner a modern Ausztria, a második Osztrák Köztársaság kiemelkedő politikusai közé tartozik. Hosszú katonai és politikai pályafutása a második világháború után újjászülető semleges Ausztria köztársasági elnöki székében fejeződött be. Az osztrák államszerződés megkötését (1955) egy évvel élte túl s nemcsak az osztrák nép, hanem Európa haladó közvéleményének megbecsülése is elismerésként utolsó útjára azt az embert, aki az Osztrák—Magyar Monarchia Isonzo-hadseregének vezérkari főnökéből — nehéz küzdelmes esztendői harcai és belső vívódások után — az osztrák munkásmozgalom egyik harcosa, a hitleri Németország elszánt ellenfele és a Szovjetunió nagy barátja lett s a háborús megvárási időszakból és pusztulásból lassan feléledő új Ausztria élére állt.

Körner nemcsak haladó politikusként, az ausztro-marxizmus elismert személyi-

ségeként emelkedett ki kortársai közül, hanem hadtudományi, hadművészettörténeti teoretikusként is figyelemre méltó alkotott.

Írásai két nagy csoportra oszthatók. Első csoportba azok az írások tartoznak, amelyeket 1928—1932 között alkotott, s amelyekben a 19. és 20. századi forradalmak, osztályharcok katonapolitikai, hadművészettörténeti elemzését adta. Megjelenésüket az osztrák szociáldemokrata párt katonai szövetségének (az ún. katonaszakszervezetnek) „Der freie Soldat” c. lapja biztosította: írásai az említett lap „Vorposten” (Órhelyen) c. mellékletének anyagát képezték, a szerző ama nem is titkolt szándékával, hogy a szociáldemokrata fegyveres gárdákat a szervezkedő reakció és fasizmus ellen felvértezzék. A kérdéses témakör egyes cikkeit a Schutzbund hasonló nevű lapja is átvette, sőt a németországi „Reichsbanner” c. lap is számosat megjelentetett közülük.

Az írások másik csoportját a Clausewitz-cel kapcsolatos tanulmányok képezik, amelyeket szerző 1938 nyarán alko-

* Th. Körner: Órhelyen. Válogatott írások 1928—1938. Szerkesztette és magyarozó jegyzetekkel ellátta Duczynska Iona.

tott. A külön Clausewitz-tanulmányok inspirálója a fasiszta német birodalmi hadügyminisztérium lapjában, a *Militärwissenschaftlicher Rundschau*ban közzétett két Clausewitz-levél, valamint a hozzájuk kapcsolódó gyalázkodó kommentár volt, amely az Anschluss után fizikai léteben is fenyegetett Körnert mély felháborodással töltötte el. A tanulmányokat a bécsi Kriegsarchivban végzett szorgos kutatások közben készítette.

Hogy viszonylag békés körülmények között dolgozhatott, azt első világháborús katonabajtársának, R. Kisslingnek, a Kriegsarchiv igazgatójának köszönhetette, aki Körnernek menedéket biztosított a Gestapo és az SS zaklatásai elől. Emellett kétségkívül az is szerepet játszott, hogy a náci hatóságok — elsősorban külpolitikai megfontolásból — az osztrák köztársaság tekintélyes politikusát nem tették a megsemmisítendőek listájára s később is megelégedtek azzal, hogy a Kriegsarchivból kitiltásák. A Clausewitz-tanulmányok ezt az állapotot sajátos módon tükrözik vissza: a bennük végig húzódó gondolat a náci Németország figyelmeztetése, elriasztása egy szovjetellenes fegyveres harctól, szinte indirekt apellálás józanabbul gondolkodó náci vezetőkhez, hogy — úgymond — a Szovjetunió elleni fasiszta háború menthetetlenül Németország teljes katonai vereségével végződik.

A válogatás a magyar forradalmi munkásmozgalomból is jól ismert Duczynska Ilona munkája. Duczynska politikai tevékenysége az osztrák munkásmozgalomhoz is szorosan kapcsolódik, különösen annak 30-as évekbeli harcaihoz. Duczynska így nemcsak mint szakavatott közíró, történetíró vállalkozott a mű összeállítására, hanem a pályatárs és politikai küzdőtárs tisztelét is lerohatta Th. Körner emléke előtt. Munkája nem volt könnyű: Körner publikált írásai név nélkül jelentek meg, különös gonddal, filológiai alapossgal kellett vigyázni tehát a szerző autentikusságára. A Clausewitz-tanulmányokat pedig az ismeretlenségből kellett napvilágra hozni, összegyűjteni, rendszerezni, magyarázó jegyzetekkel ellátni. Elmondható, hogy Duczynska szerkesztői munkája jól sikerült, s az olvasó, különösen a történész, hadtörténész szakember egy igen jól használható, fontos válogatás birtokába jutott. A művet bevezető R. Neck-féle tanulmány erőteljes vonásokkal festi meg az írások alkotóját, felvázolva ugyanakkor azokat az ellentmondásos, sokszor tragikus, majd reménykeltő évtizedeket, amelyekben Th. Körner élt, s mint államférfi, az osztrák szociáldemokrata párt elkötelezettjeként, de ugyanakkor humanistaként, a nemzetközi

viszonyokat és Ausztria helyzetét pontosan érzékelő politikusként, rányomta a maga bélyegét az osztrák állam legújabbkori történetére.

A tanulmányok első csoportját Duczynska Ilona Körner két vezérgondolata szerint tagolja: „Tanulj meg katonapolitikailag gondolkodni!” jelszó alatt olvashatjuk megemlékezését Clausewitz halálának 100. évfordulója alkalmából, továbbá az Engels hadtudományi, hadtörténeti stúdiumáról szóló, valamint a 48-as német forradalomban való aktív részvételéről írt méltatást, majd a „Tanulj meg történetileg-politikailag gondolkodni” címszó alatt gyűjti össze az 1848-as bécsi forradalomról és magyar szabadságharcról, az 1904—5-ös orosz—japán háborúról és az 1905-ös orosz forradalomról, ezt követően az 1920-as németországi Kapp-puccsról és tanulságairól, végül az 1830 júliusi francia forradalomról írt tanulmányokat.

Valamennyi tanulmánynak az olvasó számára legfontosabb tanulsága Clausewitz ama híres tételének igazolása, hogy a háború (a fegyveres harc) a politika folytatása más eszközökkel. A tétel igazolása a fent említett események elmélyült kifejtésével történik. Az igazoláson túl számunkra azonban az is fontos, hogy Körner rendkívül egyszerű, világos, közérthető stílusban, a néptömegek, a dolgozó osztályok, a társadalmi haladók aspektusából ábrázolja az eseményeket. Közülük talán legérdekesebb az 1848-as bécsi forradalom és az 1848/49-es magyar szabadságharc. Ellentétben a polgári történetírás Habsburgokkal szembeni elfogultságával, sok esetben megbocsátó, vagy éppen felmentő ítéletével, Körner mondatai az utca népe, az elnyomott, kiszármányolt tömegek társadalmi-nemzeti felszabadulásért folyó elkeseredett harcának apológiája az évszázados Habsburgzsarnoksággal, az európai reakcióval s annak valamennyi csatlósával szemben. A dolgozók igazságos ügye melletti szenvedélyes kiállás hitelét nem ronthatja, ha az ábrázolás pontossága csorbát is szenved, vagy éppen egyoldalúan elnéző, mely a forradalom és szabadságharc által elkövetett hibákat gyakran figyelmen kívül hagyja, és a történelmi igazságot feláldozza az írói szemüvegen át megjelent történelmi valóság érdekeinek. Mindenesetre az olvasó az ábrázolás hiányosságait is megbocsátja annak a szerzőnek, aki a magyar honvédsereg győzelmeinek okát forradalmár tábornokaiban és még inkább katonáiban látja. „A különböző csatatereken a magyarok forradalmár tábornokai egészen rendkívüli képességről tettek tanúbizonyságot. A császári tábornokokat a hadművészet szabályaival el-

lentétes módon, a forradalmár vezetők által irányított éppoly forradalmár csapatok tökéletes szabályossággal verték szét. Forradalmi módszerekkel." Ezek után már nem lehetett semmi mást sem tenni, mint „koldulni” fegyveres segítség után a legelmaradottabb államnál, a cári Oroszországnál. A cár nem is késlekedett, mert tudta: a forradalmár magyarok elleni harc a saját ügye is. „A sors a Habsburgok 1848-as politikáját a Monarchia 1918-as összeomlásával és a forradalommal büntette meg. A Habsburg tradíció még egyszer, 1919-ben éledt fel, amikor a magyar nagybirtokos osztály és a burzsoázia a külföldet, nevezetesen a román haderőt hívta segítségül, hogy saját népét, a magyar munkásokat és parasztokat leverje és hatalmát megszilárdítsa. Mert »nép« és »nemzeti tudat« fogalma az arisztokrácia és a burzsoázia számára mindig és mindenütt a nagybirtokkal, a pénzeszakkal és a dolgozó nép kizsákmányolásával egyenlő. A sors büntetése ezúttal sem fog elmaradni.”

Az orosz—japán háborúról és az 1905-ös forradalomról írt cikksorozata megelőzte az 1848-as forradalomról és szabadságharcról írt átfogó tanulmányát. Mindkettő megszületését az akkori Ausztria súlyos belpolitikai helyzete sugalmazta, egy olyan időszak, amelyben az első köztársaság létét a belső reakció erősödése nap mint nap veszélyeztette. Mindkettőt jellemzi a szerző szilárd meggyőződése a reakciós próbálkozások elkerülhetetlen kudarcáról, s maguknak az eseményeknek a taglalása, ábrázolása ezt a hitet kívánja az olvasóban is megerősíteni. A ma olvasója természetesen jóval szélesebb ismeretekkel rendelkezik pl. az orosz—japán háborúról és az azt követő polgári demokratikus forradalomról, de az akkori idők olvasójának Körner tanulmánya a leleplezés erejével hatott a nemzetközi imperializmus összeesküvéséről (a cári rendszer megmentésére), a munkásosztály és parasztság ellen felvont erők kétségbeesett erőfeszítéséről (a forradalom leverésére), s mindenekelőtt a dolgozó tömegek egységes harcat megbontó szélsőséges demagógiáról, amelynek a parasztság áldozatul esett, s következményeként levált legtermészetesebb szövetségese, a munkásosztály oldaláról. Körner végkövetkeztetése ugyanígy az újdonság erejével hatott: az akkori osztrák publicisztikában először tárta olvasói elé 1905 és 1917 szerves kapcsolatát, s juttatta kifejezésre Lenin történelmi ítéletét a Nagy Októberi Szocialista Forradalom főpróbájáról.

A belpolitikai aktualitás inspirálta a németországi Kapp-puccsal kapcsolatos írását is, hogy annak tanulságain keresztül

túl az osztrák demokratikus erőket rádöbbsentse a köztársasághoz feltétlenül hű fegyveres erő, a Bundesheer létrehozásának szükségességére. Bármennyire is őszintén hitt azonban Körner egy ilyen hadseregnek a köztársaságot fenyegető veszély elhárításában vállalt megmentő szerepében, az események nem őt igazolták. Hiszen ez a hadsereg vált a Dollfuss-féle fasizmus végrehajtó eszközévé, s lett a bécsi munkásmegmozdulások kíméletlen felszámolójává, majd pedig, az Anschluß idején, minden különösebb megvázkództatás nélkül integrálódott a hitleri Németország Wehrmachtjába.

Az 1830-as francia forradalommal foglalkozó következő írása szorosan illeszkedik a fenti cikksorozatba. Tulajdonképpen Marx: Osztyárharcok Franciaországban c. klasszikus művének tanulságait összegezi népszerű tudományos formában. A cikk az utolsó azok között, amelyeket Körner aktív politikusként a húszas évek végén — a harmincas évek elején írt. 1935-től 1945-ig teljes visszavonultságban, mint magánember járt be a bécsi Kriegsarchivba, ahol idejét a marxizmus—leninizmus és a hadtörténelem klasszikusainak tanulmányozásával töltötte. Különösen erős érdeklődést tanúsított a Szovjetunió élete iránt s a hozzáférhető sajtóból és egyéb más forrásokból megkísérelte rekonstruálni maga számára a Nagy Októberi Szocialista Forradalomtól megtett utat. A Vörös Hadsereg fejlesztésének tanulmányozására megkülönböztetett figyelmet fordított s érdeklődésének középpontjába a két nagy forradalom, az 1789—93-as francia és az 1917-es orosz szocialista forradalom hadseregfejlesztési, hadászati és harcászati problémái kerültek. Ez viszont önkéntelenül is elvezetett Clausewitz átfogó tanulmányozásához, aki tudvalevőleg a „Háborúról” írott nagy jelentőségű művében nagy teret szentelt a francia forradalom és Napóleon hadseregének. Clausewitz volt Körner vezetője a Napóleon-ellenes német függetlenségi harc és porosz hadseregreform megismerésében csakúgy, mint a 48-as forradalmat megelőző, majd azt követő évtizedek Porosz-Németországában.

Mindezek termékei a Clausewitz-tanulmányok lettek, amelyek egymásutánját a már említett affér indította el.

A tanulmányok sora elvi megalapozással indul. A fő kérdés a háború maga, annak meghatározása: „Clausewitz szerint »nem a hadművészet dolga egy háború jogosságának vagy jogtalanságának eldöntése, (a hadművészet) feladata (a háború) megnyerése, de hogy erre képes is legyen, lényegében a politika milyenségétől függ, amelynek folytatása más

eszközökkel». A tétel bizonyítása ugyan-
csak Clausewitztól: „A francia forradal-
om felmérhetetlen hatása kifelé nyilván-
valóan sokkal kevésbé a francia hadvezet-
és új eszközeiben és nézeteiben keresen-
dő, mint inkább a teljesen megváltozott
állam-, és közigazgatás művészetében, a
kormány jellegében, a nép állapotában
stb. Hogy a többi kormány mindezeket
nem ismerte fel, hogy hagyományos esz-
közökkel akart új és hatalmas erőket
egyensúlyban tartani, a politika hibája.
— Az alaptétel, amelynek kétségbevon-
hatatlansága evidens (ld. Lenin erre vo-
natkozó megállapításait), csupán bevezet-
ője annak a mérhetetlen gondolati gaz-
dagságnak, amellyel Clausewitz feltárja a
háború, a fegyveres harc minden vonását.
Ezek összessége mély bölcsélet, a háború
filozófiája, amelynek alkalmazhatósága
valamennyi háborúra fennáll, múlt és
jövő háborújára egyaránt.” Körner kö-
vetkező terjedelmes értekezése Az első
világháború és Clausewitz címet viseli s
voltaképpen az imperialista háború gon-
dos elemzése a „Clausewitz-i tanok fé-
nyében”. Körner a továbbiakban részle-
tesen elemzi a bolsevizmusnak a háború-
hoz való viszonyát. Kiindulása Lenin ne-
vezetes munkájához kapcsolódik (Szocia-
lizmus és háború), aki Clausewitz nagy
érdemét a háború és politika szoros kap-
csolatának zseniális meglátásában látta.
Hivatkozik továbbá Leninnek arra a
munkájára, amelyben a honvédelem kér-
éseit világítja meg, ugyanakkor tisztázza
az imperialista világháború jellegét,
meghatározva a nemzetközi munkásosz-
tálynak a háborúval kapcsolatos felada-
tait. E feladatot, nevezetesen az imperia-
listákkal, a háború okozóival való fegy-
veres szembefordulást a bolsevikok ol-
dották meg következetesen: a cári imperia-
lizmus megsemmisítésével egy időben
létrehozták a történelem első munkás-
paraszt államát, egy új társadalom, az
osztály nélküli szocialista társadalom fel-
építésének feltételeit. Az új állam szüle-
tése pillanatától kezdve a nemzetközi
reakció, egy új Szent Szövetség kereszt-
tüzébe került. Annak idején a forradalmi
Franciaország a feudális országok és a
konkurrens burzsoá Anglia kihívásával

szemben mentette meg az új társadal-
mat, 1917 után a fiatal szovjet állam 14
állam intervenciók haderejével és belső
árulók szervezett túlerejével szemben
harcolta ki az új társadalom létét. A
párhuzam a két forradalom, annak had-
serege és forradalmi háborúja között
roppant tanulságos. Különbségek termé-
szetesen vannak, de nem változtatják
meg azt az alapvető igazságot, hogy a
társadalommal, a társadalom céljaival
történi teljes népi azonosulás a legválsá-
gosabb helyzetben is képes urrá lenni.
A különbségek egyike azért is kiemel-
endő, mert az orosz forradalomnak nem
volt egy Napóleon nevű likvidátora; az
orosz dolgozó tömegek a győzelem után
még szorosabban zárkóztak fel azok mö-
gött, akik győzelemre vitték őket. A
30-as évek Szovjetuniója pedig a nép és
a hatalom egységének eddig nem tapasztal-
talt példája. Emé nagyszerű egység vé-
delmezője a Vörös Hadsereg, élet halál
küzdelemben kialakult nagyszerű szerve-
zetével és tapasztalataival, mindenekelőtt
azonban olyan tömegekkel, akiknek saját
személyes érdeke az állammal nemcsak
összefonódott, hanem egyenlő is azzal.
(Körner megállapításait Sztálin és Voro-
silov szavaival támasztja alá, amelyek a
Bolsevik Párt XVII. kongresszusán hang-
zottak el.)

Mint arról már említés történt, Körner
előrelátó szavaival a Német Birodalmat
kívánta figyelmeztetni s talán vissza-
riasztani a szovjetellenes rablótámadás-
tól. Feltételezhető, hogy azok, bár a né-
met felelős tényezők tudtak róluk, a bi-
rodalom valamelyik hivatalnokának fiók-
jában sülyedtek el.

Körner jelentősége, mint katonai teore-
tikus korlátozott. Egyénisége inkább a
meggyőző felvilágosító, gondolatokban
gazdag, önmagával is gyakran vívódó,
termékeny publicistáé volt. 1945 után
őszinte lelkesedéssel lépett újból a poli-
tika színpadára, mert úgy érezte, a má-
sodik köztársaság felelős vezetőjeként
(előbb Bécs polgármestereként, majd ál-
lamelnökként) mindazon célok megvaló-
sulását segítheti elő, amelyért egész éle-
tében küzdött.

Farkas Márton.